

Nešíření zbraní, kontrola zbrojení a odzbrojení

Mezinárodní jednání o nešíření zbraní hromadného ničení (ZHN) a kontrole zbrojení a odzbrojení byla předmětem činnosti Rady bezpečnosti Organizace spojených národů (RB OSN), 1. výboru (pro odzbrojení a mezinárodní bezpečnost) Valného shromáždění Organizace spojených národů (VS OSN), Komise OSN pro odzbrojení (*UN Disarmament Commission – UNDC*) v New Yorku, Konference o odzbrojení v Ženevě (*Conference on Disarmament – CD*), Výboru Rady bezpečnosti 1540 (2004) k nešíření ZHN a dalších mezinárodních organizací a mezinárodních kontrolních režimů či iniciativ, jejichž činnosti se ČR účastní. V roce 2007 se činnost ČR řídila cílem vlády ČR č. 149 z dubna 2007 a vycházela též ze Strategie EU proti šíření zbraní hromadného ničení.

Jaderné zbraně

Smlouva o nešíření jaderných zbraní

Na přelomu dubna a května 2007 se ve Vídni uskutečnilo zasedání 1. Přípravného výboru (PrepCom) 8. Hodnotící konference (HK) Smlouvy o nešíření jaderných zbraní (Non-Proliferation Treaty - NPT), která se bude konat v roce 2010. Jeho cílem bylo posoudit stav implementace jednotlivých článků NPT a signatářským státům umožnit diskusi o doporučeních na posílení režimu NPT, která by měla vzejít ze samotné 8. HK NPT. V rámci diskuse o podpoře jaderného nešíření byla kromě problematiky uplatňování zárukových dohod MAAE a vývozních kontrol probírána i otázka důsledků neplnění NPT (Írán, KLDK) a implementace rezolucí RB OSN na Blízkém východě. ČR z titulu předsednictví v Zanggerově výboru vystoupila se samostatným projevem týkajícím se implementace čl. 3.2 NPT. Rovněž se podílela na přípravě pracovního dokumentu EU k otázkám vývozních kontrol.

Mezinárodní agentura pro atomovou energii a Smlouva o nešíření jaderných zbraní

Mezinárodní agentura pro atomovou energii (*MAAE; International Atomic Energy Agency - IAEA*) zaujímá mimořádně důležité místo z pohledu nešíření jaderných zbraní v souvislosti se Smlouvou o nešíření jaderných zbraní (*Non-Proliferation Treaty – NPT*),

kteřá nadále zůstává základem globálního systému nešíření jaderných zbraní, zejména pro plnění závazků států vyplývajících z tzv. zárukových dohod.

Přes intenzivní mnohaletou verifikační činnost MAAE nadále zůstávají pochybnosti o zaměření íránského jaderného programu. Írán dosud neplní rezoluce Rady guvernérů MAAE ani Rady bezpečnosti OSN a v rozporu s nimi pokračuje mj. v obohacování v Natanzu a ve výstavbě těžkovodního reaktoru v Araku. Rezoluce RB OSN 1737 (2006) a 1747 (2007) obsahují závazné sankce vůči Íránu, které omezují mezinárodní spolupráci v oblasti obohacování a přepracovávání jaderných materiálů i při vývoji balistických střel. Zpráva MAAE z 15. 11. 2007 konstatuje, že MAAE nemá spolehlivý a přesný přehled o pokročilosti íránského jaderného programu, i když přiznává, že k určitému pokroku ve spolupráci s Íránem došlo.

Situace ohledně zárukové činnosti MAAE v KLDŘ se v roce 2007 zásadním způsobem změnila po přijetí dohody pod názvem „*Initial Actions for the Implementation of Six-Party Joint Statement*“. Jejím nejdůležitějším bodem je souhlas KLDŘ uzavřít a zapečetit zařízení v Jongbjonu, včetně přepracovatelského závodu, a umožnit kontrolu inspektorů MAAE. Na jejím základě došlo do září 2007 k uzavření pěti zařízení v Jongbjonu. Vzhledem k tomu, že náklady na verifikační a monitorovací činnosti MAAE nemohly být zahrnuty do jejího řádného rozpočtu na rok 2007, bylo třeba tyto aktivity financovat mimorozpočtově, a to zejména z dobrovolných příspěvků (USA, Japonsko, EU). Členské země MAAE zdůrazňují potřebu pokračování dialogu s cílem dosáhnout mírového a komplexního řešení severokorejského jaderného programu a brzké denuklearizace Korejského poloostrova. Obecně jsou zdůrazňovány význam a přínos MAAE při všech krocích celého procesu. Je jedinou autoritou, která může potvrdit realizaci a implementaci dohodnutých kroků.

Problematika multilaterálních přístupů k jadernému palivovému cyklu (MNA) a s ní související otázky zaručených dodávek jaderného paliva byla v roce 2007 předmětem jednání MAAE. Její generální ředitel zdůraznil, že v souvislosti s očekávanou renesancí jaderné energetiky se může stát zásobování jaderným palivem Achillovou patou režimu nešíření. Proto je nezbytné, aby obohacování uranu a separace plutonia byly dány pod mezinárodní kontrolu.

V červnu 2007 MAAE schválila statut integrovaných záruk pro ČR, a tím potvrdila neexistenci nedeklarovaných jaderných materiálů ani nedeklarovaných činností a začala

uplatňovat nejvyšší úroveň svých zárukových opatření. ČR se tak stala jednou z nemnohých zemí na světě s významným jaderným programem, o níž byla MAAE schopna učinit tento závěr.

Při své účasti v Programu technické spolupráce MAAE (*Technical Cooperation Program – TCP*) ČR pokračuje v budování pozice tzv. čistého donora, tedy země, která do fondu financujícího projekty TCP více přispívá, než z něj čerpá. V roce 2007 ČR poskytla na podporu různých činností MAAE příspěvky v celkové výši 7,3 mil. Kč z rozpočtu MZV ČR a téměř 6,4 mil. Kč z prostředků Státního úřadu pro jadernou bezpečnost (SÚJB), který gestorsky pokrývá významnou část její působnosti. ČR podporovala především činnost Fondu technické spolupráce (*Technical Cooperation Fund - TCF*), Akční program na léčbu rakoviny (*Programme of Action for Cancer Therapy - PACT*), Fondu boje proti jadernému terorismu (*Nuclear Security Fund - NSF*) a rovněž i Program podpory systému záruk MAAE (*Czech Republic Support Programme - CZSP*), v jehož rámci ČR pořádá také výcvikové kurzy pro zárukové inspektory MAAE.

Nejvýznamnější aktivitou roku 2007 na poli technické spolupráce s MAAE byl odvoz vysoce obohaceného vyhořelého jaderného paliva z reaktorů Ústavu jaderného výzkumu v Řeži u Prahy (prosinec 2007) do Ruské federace za účelem jeho přepracování. Touto akcí vyvrcholila „trojstranná iniciativa“ USA, RF a MAAE, do níž se ČR aktivně zapojila v roce 2004 v rámci Globální iniciativy pro snížení jaderného nebezpečí (*Global Threat Reduction Initiative-GTRI*)

Skupina jaderných dodavatelů

Česká republika se aktivně podílí na činnosti Skupiny jaderných dodavatelů (*Nuclear Suppliers Group, NSG*), kterou považuje za významný nástroj posilující režim NPT.

Plenární zasedání NSG v Kapském Městě se soustředilo v politické oblasti na otázky implementace sankčních rezolucí RB OSN k Íránu a KLDR. Rovněž jednalo o vztahu mezi NSG a Indií v souvislosti s Americko-indickou civilní jadernou iniciativou (*US–India Civil Nuclear Cooperation Initiative*). Pracovní skupina pro licenční a celní otázky (LEEM) již druhým rokem jednala pod českým předsednictvím; ve svých doporučeních zdůraznila nezbytnost informační výměny k národní implementaci sankčních rezolucí RB OSN. NSG

udržuje rozsáhlé kontakty s nečlenskými zeměmi prostřednictvím předsednické země, již v roce byla Jihoafrická republika.

Zanggerův výbor

Zanggerův výbor (*Zangger Committee - ZC*) je mezinárodně uznávaným kontrolním režimem pro jadernou oblast, jehož činnost je odvozena od čl. 3.2 NPT. ZC se podílí na formulování závěrů hodnotících konferencí NPT v oblasti vývozní kontroly vybraných jaderných položek. Pravidelné výroční zasedání ZC pod předsednictvím P. Kluckého, představitele Ministerstva zahraničních věcí ČR, se uskutečnilo 13. 11. 2007 ve Vídni. Potvrdilo se, že ZC nadále zůstává důležitým nástrojem v oblasti kontroly jaderných položek. Byl obnoven kontakt s Výborem RB rezoluce 1540. Rovněž byla ukončena procedura zveřejnění nových položek na seznamech ZC.

Smlouva o úplném zákazu jaderných zkoušek

Významným nástrojem jaderného nešíření je i Smlouva o úplném zákazu jaderných zkoušek (*Comprehensive Test-Ban Treaty, CTBT*). ČR jako první evropská země, která ji ratifikovala, podporuje aktivity vedoucí k jejímu vstupu v platnost. Nejvýznamnější událostí roku 2007 byla Pátá konference k podpoře vstupu podle článku XIV. CTBT v platnost, konaná v září. V její závěrečné deklaraci byl konsenzuálně přijat mj. soubor konkrétních opatření majících napomoci urychlení vstupu CTBT v platnost (pomoc zbývajícím státům při ratifikaci, posílení mezinárodní spolupráce apod.).

Na Národním datovém centru (NDC; Ústav fyziky země Masarykovy univerzity v Brně), které provozuje pomocnou seizmologickou stanicí IMS ve Vranově u Brna, proběhlo v roce 2007 připojení na nové terminály globální komunikační infrastruktury (GCI).

Chemické a biologické zbraně

Chemické zbraně

12. zasedání Konference smluvních států Úmluvy o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich zničení (*Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons, CWC*), kterého se zúčastnila delegace ČR vedená velvyslancem ČR v Nizozemsku P. Marešem, projednalo

v prosinci 2007 další postup při plnění Akčního plánu pro implementaci CWC na národní úrovni, při plnění Akčního plánu pro dosažení univerzality CWC a při likvidaci nově deklarovaných chemických zbraní. Důležitou událostí bylo také desáté výročí založení Organizace pro zákaz chemických zbraní (*Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons*, OPCW); v rámci oslav se uskutečnily v různých členských státech OPCW semináře, konference a zasedání.

Česká republika je členem Výkonné rady OPCW na období květen 2007 - květen 2009, od května 2007 je současně koordinátorem Východoevropské regionální skupiny. ČR opět poskytla dobrovolný příspěvek (2 mil. Kč) do Dobrovolného fondu pro implementaci čl. X CWC. V roce 2007, a to již popáté, přispěla na projekt likvidace chemických zbraní v Ruské federaci (likvidační zařízení Ščuče).

Biologické zbraně

Na základě rozhodnutí 6. hodnotící konference Úmluvy o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o jejich zničení (*Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological /Biological/ and Toxin Weapons and on Their Destruction*, BTWC) se ve dnech 10. – 14. 12. 2007 konalo v Ženevě výroční zasedání smluvních stran BTWC, kterého se zúčastnila delegace vedená stálým představitelem ČR při OSN v Ženevě, velvyslancem T. Husákem.

Zasedání projednávalo stanovená témata :

- a) cesty a prostředky ke zlepšování národní implementace, včetně posílení národní legislativy, podpora národních institucí a spolupráce mezi nimi;
- b) regionální a subregionální spolupráce na realizaci BTWC.

Zasedání vzalo na vědomí výsledky diskuse ze schůzky expertů konané v srpnu 2007 a schválilo soubor opatření (doporučení), která by měla být zapracována do národní legislativy jednotlivých států. Poprvé proběhla diskuse mezi představiteli vlád a nevládních organizací formou kulatého stolu a novinkou byl i panel věnovaný zástupcům průmyslu v oblasti biotechnologií.

Česká republika i nadále podporuje mnohostranný přístup k řešení problémů v oblasti BTWC a ve spolupráci s ostatními zeměmi EU se aktivně účastní všech zasedání expertů i smluvních stran. V kontextu příprav na předsednictví v EU se aktivně zapojuje i do přípravy dokumentů EU formou *e-taskforce*.

Australská skupina

Ve dnech 4. –7. 6. 2007 se v Paříži konalo 22. plenární zasedání Australské skupiny (*Australia Group* - AG), mezinárodního kontrolního režimu proti šíření chemických a biologických látek a technologií dvojího použití, kterého se zúčastnila delegace ČR, složená ze zástupců MZV, MPaO, MO, MV, SÚJB, Generálního ředitelství cel (GŘC) a Bezpečnostní informační služb (BIS). Zasedání se poprvé zúčastnilo Chorvatsko jako nový člen AG. Z politických otázek se plénium zabývalo především otázkami členství Ruské federace a Chile a spoluprací s Čínou. Plénium schválilo zprávu předsedy o jeho kontaktech s nečlenskými státy a požádalo ho o jejich zintenzivnění.

Bylo schváleno několik návrhů směřujících k posílení činnosti AG, mnoho pozornosti bylo věnováno problematice *brokeringu* a přenosu nehmotných technologií. Byly také schváleny úprava existujícího textu biologického seznamu živočišných patogenů a aktualizace faktorů (kritérií) pro posuzování zařazování jednotlivých chemických látek .

Balistické rakety a nosiče zbraní hromadného ničení

22. plenární zasedání Kontrolního režimu raketových technologií (*Missile Technologies Control Regime* - MTCR) se konalo ve dnech 5. – 9. 11. 2007 v Aténách

a zúčastnila se ho delegace ČR, složená ze zástupců MZV, MPaO, MO, MV, GŘC a BIS. Plénium přijalo několik rozhodnutí zaměřených na regionální nešíření ZHN, implementaci rezoluce RB OSN č. 1540, otázku notifikace zamítnutých vývozů, členství v MTCR a kontakty s nečlenskými státy (*outreach activities*). O členství v MTCR projevilo zájem dvanáct zemí (z toho osm zemí EU), ale k této otázce nebylo dosaženo konsenzu a nebyl přijat ani jeden z žadatelů. Z dalších důležitých otázek se diskutovala problematika strategií pro získávání materiálů a technologií, brokeringu, přepravy, nových technologií, financování proliferace, šíření nehmotných technologií a užití bezpilotních letounů.

Česká republika a další mezinárodní uskupení k nešíření ZHN

Česká republika je v souladu se svými zahraničněpolitickými prioritami a bezpečnostními zájmy aktivním účastníkem neformálních iniciativ mezinárodního společenství zaměřených na posilování boje proti šíření ZHN a terorismu. Nejvýznamnější z nich jsou následující:

Haagský kodex nešíření balistických raket (The Hague Code of Conduct against Ballistic Missile Proliferation, HCOC)

Cílem HCOC je od doby jeho vzniku v roce 2002 omezit šíření balistických raket na základě dobrovolné výměny výročních hlášení a notifikací o plánovaných startech kosmických objektů. ČR ve spolupráci s ostatními zeměmi EU usiluje o dosažení univerzality HCOC. 6. výroční zasedání HCOC v červnu 2007, kterého se zúčastnila delegace ČR, složená ze zástupců MZV a MO, zdůraznilo nutnost dodržování všech stávajících opatření na posílení důvěry; v současné době není vhodné jejich počet rozšiřovat.

Krakovská iniciativa (Proliferation Security Initiative, PSI)

PSI vznikla v roce 2003 a jejím hlavním cílem je přispět k potírání snah o získání ZHN nebo zboží dvojího použití. V rámci této iniciativy se ČR se i v roce 2007 zúčastnila některých dalších cvičení PSI.

Globální partnerství proti šíření ZHN zemí G-8

Česká republika se k této iniciativě, vyhlášené na summitu zemí G-8 na Sea Islandu (USA), připojila v roce 2004 a v jejím rámci každoročně poskytuje (a učinila tak i v roce 2007) dobrovolný příspěvek na britský projekt likvidace chemických zbraní v Ruské federaci ve výši 2 mil. Kč.

Iniciativa pro globální snížení jaderné hrozby (Global Threat Reduction Initiative, GTRI)

Česká republika se připojila k GTRI od jejího počátku v roce 2004. Ve spolupráci s MAAE se uskutečnila třikrát repatriaci vysoce obohaceného jaderného paliva do země původu (viz podrobněji oddíl o MAAE).

Konvenční zbraně

Protipěchotní miny

V listopadu 2007 proběhla v Jordánsku schůzka smluvních stran Úmluvy o zákazu používání, skladování, výroby a převodů protipěchotních min a jejich zničení, tzv. Ottawské úmluvy (OÚ), které se zúčastnila delegace ČR, složená ze zástupců MZV a MO. Hlavními tématy schůzky byly mj. všeobecné přistoupení k úmluvě a naplňování závazků z úmluvy vyplývajících. Účastníci označili za priority likvidaci zásob protipěchotních min, odminování, humanitární aktivity na pomoc obětem min a zajištění rozvoje odminovaných území. MZV přispělo i v roce 2007 na humanitární odminování a pomoc obětem min, a to jak prostřednictvím mezinárodních organizací, tak v rámci dvoustranné spolupráce.

Omezení použití některých konvenčních zbraní

V listopadu 2007 se uskutečnila v Ženevě schůzka smluvních stran Úmluvy o některých konvenčních zbraních, které mohou způsobovat nadměrné utrpení, nebo mít nerozlišující účinky (CCW), které se zúčastnila delegace, vedená stálým představitelem ČR při OSN v Ženevě, velvyslancem T. Husákem. Jejím hlavním tématem byla kazetová munice. (Této otázce bylo z iniciativy Norska věnováno i několik jednání mimo rámec CCW, jichž se

ČR také zúčastnila). Schůzka smluvních stran se již tradičně věnovala také dodržování Úmluvy a otázkám účasti na zasedáních a rozšiřování počtu smluvních stran.

Ruční a lehké zbraně

Česká republika nadále podporovala naplňování Akčního programu OSN k prevenci, potírání a vymýcení nezákonného obchodu s ručními a lehkými zbraněmi (RLZ) ve všech jeho aspektech z roku 2001 (Akční program OSN). Česká republika přispěla i v roce 2007 na činnost „Svěřeneckého fondu OSN pro upevňování míru praktickými odzbrojovacími opatřeními“ v oblasti RLZ a předložila zprávu o plnění Akčního programu OSN.

Wassenaarské ujednání

Prosincové 13. plenární zasedání kontrolního režimu Wassenaarské ujednání o exportních kontrolách konvenčních zbraní a zboží a technologií dvojího použití (WA), kterého se zúčastnila delegace ČR, vedená vedoucím SM Vídeň, velvyslancem I. Počuchem, odsouhlasilo četné změny v seznamu kontrolovaného zboží, pozitivně hodnotilo první dialog s MTCR na expertní úrovni, schválilo dodatky k „Prvkům kontroly přenosných protiletadlových raketových kompletů“, přijalo „Pravidla nejlepší praxe k předcházení destabilizujícím přesunům ručních a lehkých zbraní leteckou přepravou“, schválilo „Prohlášení o porozumění týkající se kontroly konečného užití položek dvojího užití“ a pokračování v kontaktech se státy neúčastnicemi se jeho činnosti.